

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Druk: Drukkerij „Steenbergen“, Slotlaan 220, Zeist

EINDHOVEN — E. R. POSTMA

Bel en Nebo

■ DE MACHT VAN DE LEUGEN

„De waarheid kan geen herberg vinden“ hoorde ik vroeger nog al eens zeggen. Maar 't vreemde is: de leugen gaat er in. Als je iets maar vaak genoeg herhaalt gaan de mensen 't wel geloven. Goebbels maakte hier welbewust en zonder scrupules gebruik van — er zijn nog Duitsers die verontwaardigd 't bestaan van concentratiekampen en massamoord liegen heten.

Ook de tegenwoordige massamedia — denk alleen maar eens aan de televisie-reclame — zijn hierop afgestemd. Doelbewust mikt men op de grote massa die 't wel gelooft.

Trouwens: wat is de functie van de pers? En van ettelijke „belangrijke“ politieke redevoeringen? Wat moet je van al die dure, nietszeggende woorden geloven? En wat betekent selectie van feiten-materiaal anders dan willens en wetens de mensen dom houden, een negeren van iemands mondigheid om zelf conclusies te trekken? Ironisch genoeg gaat 't nog altijd op: de wereld wil bedrogen zijn. Dus krijg je waar je om vraagt.

Dat geldt precies even goed de oudere (natuurlijk conservatieve) generatie als de jongere (natuurlijk progressieve) generatie. Men praat (en doet) elkaar na. De oudere ziet de jongere als een snotneus en ontzegt hem het recht mee te spreken. De jongere ziet de oudere als iemand die aftands is en zich alleen door misbruik van autoriteit nog kan laten gelden. Bij beiden ontbreekt maar al te vaak de openheid om naar de ander te luisteren.

■ NIET ALLEEN DE WERELD WIL BEDROGEN ZIJN!

De wereld wil bedrogen zijn. De kerk vaak ook! Lees maar eens, te beginnen bij Jes. 40, hoeveel moeite en tijd het de profeet gekost heeft Israël te overtuigen van de waarheid. Israël in ballingschap gaf er de voorkeur aan de „leugen“ en de „ijdelheid“ te geloven. Waarbij te bedenken valt dat leugen en ijdelheid vaak andere woorden zijn voor afgoden (vgl. bijv. Ps. 4 : 3).

Vergeeten we niet dat wel vier geslachten de babylonische ballingschap hebben beleefd. De overgrootvaders stonden na de terugkeer de tranen in de ogen: zij hadden de glorie van de oude tempel nog gekend (Hagg. 2 : 4). Maar op Babylons straten en pleinen speelden de achterkleinkinderen. En mochten de oudjes al eens spreken over „vroeger“ dan werd dat natuurlijk met even grote verontwaardiging ontvangen als wanneer wij 't hebben over de tijd van voor de oorlog: we leven niet in de tijd van vroeger maar van nu!

Uit dien hoofde behoeft 't ons niet te verbazen dat zo weinig Israëlieten terugkeerden naar Jeruzalem. De kinderen en hun ouders wisten allang niet beter of Babels goden waren dé goden. Misschien had grootvader 't wel verboden — maar welk kind kan de verleiding weerstaan (ik spreek over een verleden tijd!) om naar de kermis te gaan kijken? En een kermis was het — dat babylonische nieuwjaarsfeest — tegelijk troonsbestijgingsfeest! Geslachten groeiden er bij op.

■ NAMAAK-TROONSBESTIJGING

Wat een indruk moet dat gemaakt hebben! We citeren: „Het belangrijkste... was het nieuwjaarsfeest, dat in Babylon... niet minder dan twaalf dagen duurde en waarbij de godenbeelden uit de andere steden en heiligdommen in feestelijke processie in Babylon bijeenkwamen. Door optochten en dramatische en pantomimische opvoeringen werden het lijden en de hellevaart en daarna de opstanding en de troonsbeklimming van de god Marduk ten tonele gevoerd, waarbij de koning naast het godenbeeld de hoofdrol vervulde.“ Na een ceremonie lijkend op de Israëlitische verzoendag „volgt de verootmoediging van de koning als de vertegenwoordiger van het zondige volk. De priester ontdoet hem van de symbolen van zijn waardigheid, geeft hem een klap in het aangezicht, trekt hem bij de oren, laat hem knielen en een boetgebed uitspreken, waarna de koning zijn onschuld verzekert en de absolutie ontvangt... Nadat de godenbeelden... bij de tempel van Marduk bijeen zijn gebracht, grijpt de koning op de achtste dag de handen van het Marduk-beeld en leidt het in plechtige optocht langs de processiestraat naar een onderaards heiligdom buiten de stad... Daar vertoeft de god (en de koning als zijn vertegenwoordiger) gedurende drie dagen in de macht van de onderwereld, terwijl zijn lijden en zijn uiteindelijke overwinning op de machten van de chaos en het dodenrijk pantomimisch werden voorgesteld... Op de ochtend van de elfde dag heeft de herrijzenis plaats... Daarna keert de processie terug; de beelden van Marduk en diens gemalin... worden langs de hoofdtrap gebracht naar de bovenste verdieping van de tempeltoren (als een beeld van de troonsbeklimming van de god) en nu hebben in het „hemelse Egasila“ (het kleine heiligdom op de top) de... plechtigheden plaats, die de kroon spannen: het godenhuwelijk en de lotsbepaling“ (G. v. d. Leeuw, De godsdiensten der wereld, II, pag. 94 v.).

■ GODEN EN BRANDHOUT

In Jes. 46 : 1 v.v. is sprake van Bel en Nabo. Bel is in die tijd niemand anders dan Marduk (Merodach). Bel oftewel Baäl, „heer“ (in latere tijd spottend „de oude heer“) van de aarde. De onvergelykbaar grote god van Babylon. En Nebo is zijn zoon: hij is de „spreker“ of „verkondiger“ van de goden.

Maar juist daarom vraagt God (vanaf Jes. 40) Israël herhaaldelijk: met wie wilt gij Mij vergelijken? Daarom daagt God ieder uit: wie heeft dit vanouds (vóór 't gebeurde) doen horen, het van overlang verkondigd? (bv. Jes. 45:21; 48:3 v.v.) Koningen hebben zich naar hun goden genoemd: Merodach (Marduk) - beladen, Bel-sazar, Nebu-kadnezar, Nebu-palassar. Men zweert bij zijn goden: zij zullen verlossen. En 't lijkt wel — ook voor dat joodse jongetje — dat ze gelijk krijgen. Vergelijk Jeruzalems ruïnes eens met Babels daktuinen!

Intussen heeft God de komst van zijn knecht Kores laten verkondigen (45 : 1 v.v.). Israël heeft er weinig fiducia in (45 : 9 v.v.). Hoe zou 't ook — menselijk en politiek bezien? Israël zit in de impasse van het ongeloof. Daarom is Jesaja zo snijvend scherp als 't om goden(beelden) gaat (44 : 6-20; 45 : 5-7). Is het niet bespottelijk om van één stuk hout zoveel brandhoutjes te maken als een godenbeeld dat men aanbidt: red mij, want gij zijt mijn god!? (44 : 14 v.v.).

■ TROONSBESTIJGING EN REDDING!

In dat licht wordt Jes. 46 : 1-4 veelbetekenend. De voornaamste goden hebben 't laten afweten. Babel is verloren. Kores voert ze, naar oud gebruik, in triomf naar zijn land. De lastdieren bezwijken bijna — de goden rollen over de grond. Zij redden niet — zijn zelf reddeloos. Moet Israël dáár bij zweren? Moet Gods volk zweren bij de goden van deze of gene eeuw, bij zijn (technisch) maaksel of bij zichzelf? Dáár heil van verwachten?

God weet beter. Goden die in processie rondgedragen moeten worden, zijn hun naam niet waard. Hij zelf draagt zijn volk van de geboorte tot de ouderdom. Die last (!) is Hem niet te zwaar (vgl. 40 : 28). Hij is nooit te moe en wordt het nooit moe zijn volk te verlossen. Hij heeft ook geen met handen gemaakt beeld nodig om te verlossen. Babels nieuwjaarsritus mag indrukwekkend zijn. Hij weet beter: Zijn beeld is Zijn eigen Zoon (Col. 1 : 15), niet van hout of goud, maar levend; méns geworden. Hij kon en kan werkelijk redden, verlossen, helpen. Nog steeds, ook anno Domini 1972 is Zijn Naam de enige onder de hemel waardoor mensen gelukkig kunnen worden. Te beginnen met Zijn lijden — eindigend met Zijn troonsbestijging!

KERKELIJK *Leven*

Achtergronden van de huidige kerkelijke ontwikkeling

(3)

STELLING III

- Het openbaringsbegrip is tot onherkenbaar wordens toe gewijzigd. In feite blijft er van het ontvangen van „bovennatuurlijke” mededelingen, van een werkelijke ingeving door de H. Geest niet veel over. De algemene openbaring wordt sterk overtrokken.

De openbaring moet volgens de „nieuwe theologie” antwoord geven op de vragen van de mens, en een antwoord dat „overkomt”. Het gevolg daarvan is dat de openbaring wordt vermenschlijkt, en dat men die pasklaar wil maken voor de moderne mens. In 1967 verscheen een bundel „Geloof bij kenterend getij” peilingen in een seculariserend christendom, ter gelegenheid van de 70e verjaardag van Prof. W. H. van de Pol. Daarin schreef de bekende theoloog E. Schillebeeckx een belangrijk artikel: „Naar een katholiek gebruik van de hermeneutiek” pag. 78-116.

Het komt er op neer, dat de waarheid steeds opnieuw geïnterpreteerd moet worden. Zo zegt Schillebeeckx: „De bijbelse christologie (bijbelse interpretatie van Jezus van Nazareth) en de Chalcedonse christologie (gelovige interpretatie van de bijbelse interpretatie, dus: herinterpretatie) getuigen kenmerkend van twee verschillende levenscontexten en geesteswerelden, en niettemin, zij getuigen tegelijkertijd van het ene, onvergankelijke geloof in Jezus Christus, onze Heer. Wijzelf leven, gaat hij voort, anno 1967, alweer in een heel andere tijd. Wat zegt ons het woord in de Bijbel? Hetzelfde maar in een eigentijdse interpretatie.¹⁵⁾ Ook zegt Schillebeeckx dat wij heel andere leespatronen en andere vragen hebben dan die welke beantwoord zijn door het vierde Lateraans concilie wanneer dat spreekt over engelen en duivelen, en dan die welke Trente beantwoordt als dit concilie spreekt over erfzonde en eucharistie. Zonder het Trentse antwoord op mijn vragen heb ik wat Trente bedoelt nu juist niet begrepen.¹⁶⁾

¹⁵⁾ E. Schillebeeckx, a. art., pag. 84.

¹⁶⁾ a.w., pag. 95: De hermeneutiek van Schillebeeckx, die zich aansluit bij P. Ricoeur, R. Aron en H. G. Gadamer, is wel de moeite waard om er kennis van te nemen. Zij staat sterk onder invloed van het moderne denken. Schillebeeckx' uiteenzettingen verraden een sterk historicistische trek. De tijdsafstand wordt nu gezien als een echte voorwaarde om een tekst goed te verklaren (a. art. pag. 99). Schillebeeckx wil zich niet alleen, zoals Schleiermacher en zijn leerlingen, zo diep mogelijk inleven in het zieleleven van de Trentse vaders of van Paulus of van welke persoon in de geschiedenis ook. Het verleden is niet reconstrueerbaar, zegt Schillebeeckx, maar we moeten ons wel in het verleden verplaatsen, andere vreemde mensen, een voorbije periode, tot referentiecentrum nemen voor ons refererend denken. Maar wij interpreteren altijd als we lezen. En, zegt Schillebeeckx, het zich laten gezegen door de tekst moet zich voor de interpreter weer afspelen in vooronderstellingen en voor-

U begrijpt als we het zo gaan interpreteren, hoeft de moderne r.k. niet meer aan engelen en duivelen te geloven, en ook niet meer aan de wezensverandering bij de mis.

Zo betwijfelt b.v. ook de Nieuwe Katechismus het bestaan van engelen, als we lezen op blz. 565: „Is hun bestaan (dat der engelen, A.) vooronderstelling uit het wereldbeeld der Schrift? Of is het onderdeel van Gods boodschap? In ieder geval stelt de bijbel hen voor als geheel betrokken bij onze heilshistorie in Christus.”

Schillebeeckx gaat verder: „Wie zoals sommigen beweert dat Trente, omdat het een dogma formuleert in wat het uitdrukkelijk zegt (das Gesagte) reeds a priori een antwoord is op mijn hedendaagse vragen, mist kent radicaal de historiciteit van mijn bestaan, van mijn vraagstelling en van al mijn verstaan.”

Ook wij willen Trente niet bij voorbaat aanvaarden in zijn dogmatische formuleringen, maar dit heeft een andere grond dan bij Schillebeeckx. De laatste stelt de „vragende mens”, de moderne tijd als laatste norm, terwijl wij eerder vragen: Wat zegt de Schrift. Niet de kerk oordeelt, zoals Trente zegt over de ware zin en uitlegging van de Heilige Schriften, maar de Heilige Schrift zelf.

Dit denken van Schillebeeckx heeft ook in gereformeerde kringen ingang gevonden. Zo schrijft Kuitert: „Waar mensen zijn is ook betrekkelijkheid, zoals we zagen historische gebondenheid, die bij het doorgeven van het evangelie om telkens nieuwe uitleg en vertolking roept in nieuwe generaties en nieuwe cultuurperiodes. Met instemming haalt Kuitert ook de woorden van Schillebeeckx aan „de steeds opnieuw in geloof ondernomen zelfhervorming als de wijze waarop de onfeilbaarheid der kerk historisch bestaat.” Kuitert zegt dan: „Bij het lezen van deze woorden krijgt men het gevoel van een wandelaar op een mistige morgen, die ineens de zon ziet doorbreken.”¹⁷⁾

Kuitert zelf heeft deze herinterpretatie dan ook wel toegepast, en we weten waartoe deze geleid heeft „Vandaag leggen we onbevreesd het heilswerk van Jezus uit met de woorden, die ons vandaag in de mond gegeven worden, d.w.z. in termen van mens zijn voor anderen (Man for others) in termen van politiek en maatschappelijk heil (The Security city).¹⁸⁾

U ziet wel, dat hierdoor van openbaring nauwelijks sprake meer kan zijn. De mens zelf interpreteert naar en in overeenstem-

stellingen waarin hij leeft (pag. 98). „Wij gaan een tekst uit de bijbel of van de Trentse vaders vanuit het heden bevragen” zegt Schillebeeckx (pag. 97). Er zijn geen geloofsformules die als zodanig voor alle tijden standhouden, voor alle tijden geldig en levensvatbaar zijn. Wij bezitten het absolute steeds op historische wijze. Steeds wordt de absolute waarheid opnieuw geïnterpreteerd tegen de eigen tijdshorizon. Later ziet men pas wat het inkledingsmoment was. (Zie pag. 85-87). We mogen hierbij de volgende opmerkingen maken.

Hoewel Schillebeeckx geen relativist wil wezen (dat ook uitdrukkelijk ontkent, pag. 87), heeft elke geloofswaarheid, ook die in de bijbel omschreven een inkledingsmoment, dat tijdgebonden is. Daarvan is niets uitgezonderd. Ook niet de maagdelijke geboorte, de wederkomst van Christus, het bestaan van enkelen en duivelen. In een bepaalde historische situatie drukten de mensen zo hun geloof uit. Wij moeten dat vandaag de dag tegen onze horizon, in ons tijdsbeeld, gaan herinterpreteren.

De praktijk leert, in de nieuwe r.k. theologie, dat er dan van het ongetwijfeld christelijk geloof weinig overblijft.

¹⁷⁾ De waarheid gaat bovenal in „Uit tweeën één”, Rotterdam z.j., pag. 35.

¹⁸⁾ Anders gezegd, Kampen 1970, pag. 134.

ming met de wereld waarin hij leeft. De openbaring is dan geen mededeling meer van bovennatuurlijke zaken.

We kunnen dit aan de hand van verschillende voorbeelden verduidelijken; allereerst het scheppingsverhaal. Traditioneel is toch de opvatting dat God ons zelf medegedeeld heeft, hoe de wereld en mens ontstaan zijn. Dat kunnen wij immers uit eigen ervaring of onderzoek niet weten. Evenzeer hebben onze ouders ons mededeling gedaan over onze geboorte, onze doop, onze prille jeugd. Dat weten wij van onszelf niet. Hierbij laten we nog geheel rusten of we in Genesis 1 een letterlijke reportage hebben, laten we ook geheel rusten de kwestie dat de bijbel geen geschiedenisboek is, hetgeen ook niemand ooit heeft willen beweren.

Heden ten dage wordt er anders over het scheppingsverhaal gesproken. Het is niet een openbaring van God, niet neergeschreven door mensen, die deze mededelingen van God ontvangen hadden. Nee, het is een loflied van Israëls God op zijn Schepper. Dat zou dan blijken uit Gods scheppingsdaden op de vierde dag, de zon, maan en sterren, die bij de omliggende volken als goddelijke machten werden vereerd, werden hier eenvoudig in dienst van Israëls God gesteld.¹⁹⁾

Maar hier was geen „bovennatuurlijke openbaring”. J. L. Koole dacht althans in een vroeger stadium anders. In een artikel uit 1963²⁰⁾ maakte hij onderscheid tussen de geschiedschrijving in het O.T. in het algemeen, en die in Gen. 1-11. „Daar heeft een bijzondere goddelijke openbaring plaats gevonden, waardoor aan de schrijver mededelingen zijn gedaan omtrent zaken waarvan hij langs een andere weg geen kennis had kunnen krijgen.” Maar later verschuift Koole's mening enigszins. In 1966 zegt hij ten aanzien van de eerste hoofdstukken van Genesis: „Hebben de bijbelschrijvers een bijzondere verlichting ontvangen, waarbij bekende vooronderstellingen, in het oude Oosten gangbaar, gebruikt zijn om een sprekend beeld op het scherm te krijgen? Zijn deze schrijvers andersom van andere voorstellingen uitgegaan en hebben zij deze gereinigd van elementen, die in strijd waren met de openbaring? Misschien is met het eerste te veel en met het laatste te weinig gezegd.”²¹⁾

Prof. Hartvelt zegt in zijn cahier „Over Schrift en inspiratie” dat de Schrift niet uit de hemel is komen vallen (pag. 66). Dat leerden we op catechisatie ook al, maar toen werd er heel iets anders mee bedoeld, nl. dat er een eeuwenlange wordingsgeschiedenis van de boeken van het O.T. en N.T. geweest is. Bij Hartvelt schijnt van de hemelse oorsprong te verdwijnen, en wordt de bijbel veel meer een menselijke getuigenis. De theopneustie (ingeving) is geen inherente eigenschap van de Schrift, op de manier van het soortelijkgewicht van het ijzer, dat maakt, dat het ijzer zinkt in het water, zegt Hartvelt op pag. 65. En we lezen op blz. 71: „Deze Schrift is geheel en al getuigenis, menselijk getuigenis.” Dit menselijk getuigenis karakter komt niet in mindering op de theopneustie (ingeving) maar is de modus (de manier) ervan. Wij zien ook hier, hoe het openbaringskarakter van de bijbel duidelijk wordt tekort gedaan. In „Woord en Wereld” heeft Hartvelt nog eens duidelijk gesteld, dat het in de bijbelse notie „inspiratie” niet gaat om de genealogie van een boek, maar om een gebeurtenis die geschiedt in de omgang met de Heer van dit boek, nl. dat deze Heer te vertrouwen is in wat Hij zegt. Inspiratie is niet iets dat bij bijbelschrijvers behoort „Het is een religieuze categorie”. Het is de plotse, verrukkende herkenning van de toen handelende God in mijn eigen leven, zo duidelijk, dat zelfs de blinden kunnen tasten dat de dingen die daarin voorzegt zijn, geschieden.²²⁾ Het bijzondere van de inspiratie van de bijbelschrijvers verdwijnt dus, zoals dat ook vroeger bij de ethischen het geval was.

¹⁹⁾ Zie b.v. het opstel van H. M. Kuitert in Geloof en wetenschap 1963.

²⁰⁾ Geref. Theol. Tijdschrift 1963: Het literaire genre van Genesis 1-3.

²¹⁾ J. L. Koole, Verhaal en feit in het Oude Testament, Kampen 1966, pag. 62. Berkouwer maakt hiervan melding in de Heilige Schrift II, pag. 305.

²²⁾ Woord en Wereld, Maandblad voor de geref. gezindte, december 1965, pag. 11.

Zo zeide Daubanton in 1892: „De H. Geest bestuurde Paulus bij het opstellen van zijn pastoraalbrieven, op wat grond zal men het loochenen van een gelovig hoogleraar bijvoorbeeld in onze tijd, die aan zijn studenten en oud-leerlingen, biddende, wijze raadgevingen geeft?” Daubanton ziet dan geen specifiek onderscheid tussen de latere christenen en de eerste apostelen van het christendom.²³⁾ Bovendien zegt Hartvelt, dat niet de bijbelschrijver, maar de lezer „geïnspireerd” wordt.

Bavinck heeft die gelijkstelling van inspiratie en illuminatie gekritiseerd.

Tenslotte zegt ook Hartvelt: „En wat mijzelf betreft, blijmoedig aanvaard ik dan de oneffenheden in deze Schrift, zoals Prof. Koole er onlangs nog een bloemlezing van gegeven heeft. De astronomische cijfers van de gevallen in de Israëlitische oorlogen doen wel de mechanische inspiratietheorie vallen, maar niet de jubel verstommen om wat de Israëliet gezien heeft als de klaarblijkelijkheid van het handelen Gods, zo duidelijk, dat het alleen in astronomische cijfers kon worden uitgedrukt.”²⁴⁾

Wij zien, dat ook deze theologie in feite al is voorbereid door K. Barth, die zeker ook zonder meer de Bijbel niet met Gods Woord vereenzelvigde. Christus was alleen het Woord Gods, en dat komt tot ons in de gestalte o.a. van de bijbel. De Heilige Schrift is dan het menselijk document van het getuigenis der apostelen en profeten omtrent het geschieden van Gods Woord.²⁵⁾ Dus de bijbel is een drievoudige „verdunning van Gods Woord”, volgens Barth.

Toch gaat de moderne theologie, de nieuwe vrijzinnigheid veel verder.

Sperna Weiland heeft van K. Barth gezegd, dat hij de boodschap als een steen aan de mensen heeft toegeworpen en dat ze nu maar moeten zien hoe uit de stenen brood wordt. Dezelfde zegt, dat K. Barth in zijn Kirchliche Dogmatik een geweldig gebouw heeft opgetrokken, maar zonder deur.²⁶⁾

Waar K. Barth van een algemene openbaring niet wilde weten gaat men nu eenzijdig uit van wat voor ogen is. Van een transcendente God wil men weinig weten.

Dit brengt ons tot de vierde stelling.

Breukelen

M. J. ARNTZEN

²³⁾ Zie J. Veenhof: Revalidatie en inspiratie, Amsterdam 1968, pag. 635.

²⁴⁾ Woord en Wereld a. art., pag. 11.

²⁵⁾ Zie hiervoor ook C. Trimp „alarm om de bijbel” in Betwist schriftgezag, Groningen 1970, blz. 116/7.

²⁶⁾ Zie J. H. Velema, in Nieuwe wegen, oude sporen, pag. 47.

L'ABRI

Wij hebben van verschillende kanten het verzoek gekregen wat meer over ontwerp in „Opbouw” te publiceren. Wij doen dit liever niet, omdat dit toch ons werk in „Opbouw” te publiceren. kapte manier van vragen. Diegenen onder u, die graag op de hoogte willen blijven van het werk in Eck en Wiel, kunnen vragen om de nieuwsbrief, die wij eens in de zes weken aan belangstellenden toezenden. Indien u met ons mee wilt bidden, kunt u, op verzoek, eveneens onze gebedsbrief krijgen.

STICHTING

L'ABRI FELLOWSHIP
NEDERLAND

Burg. van Tienenweg 37,
Diemen

dat van hem — als rasexegeet — verwachten kan. Het is boeiend onder zijn leiding al die diepe, verrukkelijke Schriftwoorden die van de verzoening spreken te lezen. Hij hoort ze in het kader van de gehele openbaring van Gods genade in Jezus Christus. Geen enkele nuance daarin ontgaat hem. En steeds worden niet voor de hand liggende verbanden openbaar en openen zich verrassende perspectieven.

Wat Ridderbos' boekje zo bijzonder boeiend maakt is de geladenheid waarmee het geschreven is. Die uit zich evenwel niet in een exuberante stijl. Ze is een volledig beheerste en bewerkt daardoor dat wat in de strakke, compacte zinnen gezegd wordt klemmend op de lezer afkomt. Dit boek, men merkt het voortdurend, is geboren in een hart dat de verzoening kent en er in verwondering mee bezig is, een hart dat van die verzoening in sonoor klinkende woorden zingt, er van zingen móet. Het boekje is zo een belijdenis in de eigenlijke zin van het woord: nl. een nazeggen, een na-zingen — ook een na-stamelen — van het wonderlijke, het verbijsterende en verrukkelijke verhaal van Gods wijde, ondoorgrondelijke barmhartigheid, die niet wil dat de mensen verloren gaan, maar dat ze zullen leven en eeuwig zalig zullen zijn. Het verhaal van die God, die zijn Zoon uitzond om de torenhoge barricaden van de schuld, die wij met onze zelfzucht, hebzucht, genotzucht, gemakzucht, machtsbegeren, hardheid, liefdeloosheid hebben opgeworpen, dagelijks hoger maken, waarmee we onszelf, onze naaste, de wereld bezoedelen, Gods hart krenken en de weg naar Hem versperren, door de zelfofferande van Zijn Zoon weg te vagen opdat zijn genade, gerechtigheid en heiligheid tot haar verzoenend, verlossend, bevrijdend effect zou komen.

Er staan in dit tot de rand gevulde boekje fragmenten die je bijzonder grijpen. Ik kan ze niet alle citeren. Ik wil dat ook niet doen. Want ik hoop dat duizenden het zullen lezen. Ik zal, om tot dat lezen te prikkelen, er één doorgeven. Hier is het:

„Als het beslissende uur voor de Messias slaat, als de prediking van het Koninkrijk, als het radicale gebod der liefde, als de volmacht om te vergeven en te genezen moet worden „waar gemaakt”, dan bezwijken allen en blijft Hij alleen; als de Herder geslagen wordt, worden alle schapen verstrooid, de bekeerden met de onbekeerden, Simon Petrus met Judas, de vrienden met de vijanden. In de macht van de duisternis, in de zifting van de Satan, in het drinken van de drinkbeker, in de verlating door God, is niemand naast hem en met hem. Het is Jezus alleen. Zo „moest” het geschieden en zo is het door Hem ons ook verklaart, toen Hij ons, als het aandeel in de tijd die Hij moest strijden en de weg die Hij moest gaan,

niet iets anders toevertrouwd dan de offergave van zijn lichaam en bloed, overgegeven en vergoten voor onze zonden en een drank van eeuwig leven.”

☆☆☆

In het begin van zijn boekje wijst Ridderbos er op dat er voor de discussie tussen Wiersinga en hem een basis is. Want ook Wiersinga wil in dit opzicht een gereformerd theoloog zijn dat hij zijn bezwaren tegen de reformatorische verzoeningsleer geheel en al op grond van de uitspraken van de Heilige Schrift zelf wil funderen. Hoezeer ook het probleem van de verstaanbaarheid en de „actuele relevantie” van deze leer voor de huidige mens hem tot een nader onderzoek van de „satisfactie” gebracht hebben.

Staande op deze gemeenschappelijke discussiebasis gaat Ridderbos met Wiersinga op weg. Hij spreekt achtereenvolgens over: Naar een alternatieve verzoeningsleer?; „Gestorven voor onze zonden”; Het offer van Christus, „Tot een losprijs van velen”; „Verzoening en vernieuwing”; De reikwijdte van de verzoening; De verstaanbaarheid van de boodschap. Daarbij gaat hij in op al de Schriftplaatsen die direct of indirect over de verzoening spreken. En steeds weer demonstreert hij hoe Wiersinga die Schriftgegevens misduidt. Wiersinga blijkt uit te gaan van een aprioristisch schema dat „gevuuld” is met de opvatting dat er geen sprake kan zijn van een „toorn Gods” over onze zonde die „gestild”, van een menselijke schuld die „betaald”, van een „recht Gods” waaraan „voldaan” moet worden; en dus evenmin van een „offer” waardoor de zonde „gezoend”, de schuld „betaald” en aan Gods gerechtigheid „genoeg” gedaan moet worden. En dat alles als „middel” waardoor, als „weg” waarlangs Gods genadevolle, verzoenende liefde haar effect bereikt en ook alleen bereiken wil. Ridderbos' betoog laat op indringende wijze zien dat de **werkelijkheid** die door deze en soortgelijke termen wordt aangeduid voluit Schriftuurlijk is. Wat hij uit de Schrift aantoot wordt zo een vernietigende kritiek op Wiersinga's beschouwingen. En zijn worsteling om de verzoening zoals de Schrift daarover spreekt opnieuw te verstaan wordt uiteindelijk een evidente bevestiging van de reformatorische prediking daarover.

Bijzonder boeiend is het laatste deel van Ridderbos' studie waarin hij aantoot dat de **waarachtige** verzoening in de intermenselijke verhoudingen waarom het Wiersinga vooral te doen is alleen door de verzoening met God door de „betalende”, „loskopende”, „voldoening” gevende zelfofferande van Jezus Christus wordt mogelijk gemaakt en in werking gezet.

☆☆☆

Wat mij bij de bestudering van Wiersinga's boeken en Ridderbos' brochure steeds meer bezig hield is de vraag: Wat „zit” er „achter” Wiersinga's beschouwingen? Met die vraag wil ik vanzelfsprekend niet suggereren dat deze bij zijn publicaties iets „achter” houdt, dat hij er een „dubbele bodem” in zou hebben gelegd. Nee, ik bedoel er alleen mee te vragen wat de, misschien wel voor hem zelf verborgen, **drijfkracht** van zijn opvatting is. Vragenderwijs wil ik daarover het volgende opmerken.

De grote ergernis, het irriterende skandalon van het Evangelie voor de „natuurlijke” mens — de mens zoals hij geboren wordt — is de **genade** van God!

Wij mensen zijn „van nature” vijanden van God, actieve, aggressieve vijanden (polemioi) van God. Onze oerzonde is dat wij God niet in ons leven dulden, dat wij „autonoom” willen zijn, mensen die **zelf** willen uitmaken wat voor ons zelf, onze medemensen, de wereld goed en kwaad is. Wij dulden niemand boven ons. Wij zijn geboren anarchisten. Alle mogelijke andere zonden zijn openbaringen, uitstralingen van deze éne wortelzonde. Alle mogelijke andere zonden zijn vergeleken bij deze wortelzonde „poppezonden”.

Een dominerend aspect van deze wortelzonde is de **hoogmoed**. Die is —dit even tussen haakjes — heel wat anders dan ijdelheid! IJdelheid en infantiel, belachelijk. Hoogmoed is een levenshouding. Het is konsekwente zelfhandhaving. Het is het niet willen buigen

Een loflied

op de Verzoening

Een paar dagen geleden schreef ik het artikel „Wiersinga contra Berkouwer”. En terwijl ik in mijn gedachten nog steeds met de „verzoening” bezig was, kreeg ik vanmorgen een boekje toegezonden dat speciaal over die „verzoening” handelt. Het is van Herman Ridderbos en heeft tot titel: „Zijn wij op de verkeerde weg? Een bijbelse studie over de verzoening”. Ik heb het in één ruk uitgelezen. En die lectuur was louter vreugde. Daarom schrijf ik er geen recensie over maar zeg er hier iets van.

In deze studie bespreekt Ridderbos de verzoeningstheorie van dr Wiersinga. Hij doet dat op zakelijke, voorname wijze. Er is geen spoor in van diskwalificeren, laat staan van krenken of beledigen. Maar Ridderbos' boekje rijst tegelijk ver uit boven het niveau van een louter polemisch geschrift. Het positieve heeft daarin veruit de overhand. De studie is voorts — gelukkig! — geen dogmatische, maar een exegetische studie. Ridderbos laat de Schrift spreken en hij doet dat zoals men

voor gezag: voor het gezag van de levende God!

Voor deze principieel autonome, hoogmoedige mens is de prediking van Gods genade onverdragelijk. Zij prikkelt hem tot de meest verbeten verzet waartoe een mens in staat is. Want die prediking van de genade van God verkondigt met onontkoombare klem de radikale verdorvenheid van de mens, zijn oneindige schuld, ook het totale faillissement van al zijn streven, van hem zelf. En dáár willen we niet aan! Daar verzetten we ons tegen met alle macht, inderdaad met alle macht.

En vanwege dit verzet wordt nu door alle eeuwen heen in de kerk „goedkope genade” gepredikt. Genade op een presenteerblaadje. De „genade” van een god die een goedgeoede is. De „genade” van een god die ons in staat stelt met eigen kracht, met eigen werken het heil te veroveren, met God in het reine te komen. De „genade” van god die het ons mogelijk maakt de „maatschappelijke structuren” te vernieuwen zó dat er een heilsstaat op aarde in elkaar wordt gezet. Maar — al deze „genade” is een karikatuur van de genade van die God, die in Jezus Christus onze hemelse Vader is. Ze is erger dan een karikatuur, ze is een fictie.

Nee, de echte genade van de echte God is voor ons, zoals we van nature zijn, **verschrikkelijk**. Want ze impliceert een vernietigend oordeel over wat we in ons zelf zijn, hebben, doen. Ze predikt — laat ik die goede oude woorden gebruiken — onze verlorenheid en verdoemelijkheid: Genade zegt ons dat de weg die we „van nature” opgaan een weg is die onherroepelijk naar de afgrond voert, een weg die een doodsweg is.

Daarom zal er door niemand waarachtig in Gods genade worden geloofd, op Gods genade worden vertrouwd dan door hem die zijn radikale verdorvenheid met verbijstering heeft gezien en beleden, die het faillissement van zijn leven en van zichzelf met ontzetting heeft erkend. Die genade wordt alleen waarachtig geloofd door wie voor Gods aangezicht **gebroken** en, wiens hoogmoed stukgeslagen werd. Kortom: ze wordt alleen waarachtig gekend door de gebrokenen van hart, de verslagenen van geest.

Maar juist voor dezen gaat in deze duisternis het licht op. Voor hen opent zich de wonderlijke, onbeschrijfelijk heerlijke werkelijkheid dat God juist **goddelozen, gefailleerden, ellendigen, verdoemelijken** aanneemt in zijn ondoorgrondelijke genade, ze dompelt in zijn eeuwige liefde, ze leidt aan zijn Vaderhand, ze draagt in zijn erbarmen, ze ten slotte opneemt in het eeuwig Vaderhuis.

☆☆☆

Luther is jarenlang zo'n hoogmoedig mens geweest. Hij was de slaaf van de gevaarlijkste de meest onbekeerbare hoogmoed: de hoogmoed van het jудаistische wetticisme.

Luther onderscheidt bij de mensen tweeërlei vleselijkheid. „Linkse” vleselijkheid — dat is „wijntje en Trijntje”, met alles wat daarmee samenhangt. „Rechtse” vleselijkheid — dat is de hoogmoed van de fanatiek vrome mens die met werken, berouw, ontlediging, kortom met alle mogelijke vormen van religiositeit en godsdienstigheid in de goede verhouding met God poogt te komen. Deze laatste hoogmoed leefde in Luther in reinkultuur. „Als één mens met monnikerij de hemel had kunnen verdienen dan was ik het”, heeft hij eens gezegd.

Men had Luther in het klooster gezegd dat hij, om met God verzoend te worden drie dingen moest „hebben”. Vooreerst een kennen en belijden van alle zonden die er in zijn hart en leven woelden. Voorts een oprecht berouw over al die zonden. En in de derde plaats een gevoel van oprechte liefde tot God. Met bovenmenselijke inspanning heeft hij geworsteld om aan deze eisen te voldoen. Maar hoe meer hij worstelde hoe verder het begeerde doel van hem wegweek. Hij worstelde zo lang, zo fel dat hij aan de rand van de krankzinnigheid kwam, in diepe vertwijfeling raakte. Totdat het opeens voor hem ging leven dat God goddelozen **als goddelozen** rechtvaardigt en dat God zondaars **als zondaren** verlost. Luther dacht eerst dat Gods „gerechtigheid” een verschrikkelijk ding was: gericht, oordeel, verdoemenis, een blinkend, dreigend opgeheven zwaard. Maar opeens ging het voor hem leven dat die gerechtigheid de bron was van

Geen abortus!

Laat het nevenstaande gedicht hen tot troost zijn, die een doodgeboren kind hebben moeten afstaan aan Hem.

Laten mensen die abortus toestaan hier hun lering uit trekken, ook die zich christenen noemen.

Anonimus

Ged.30 juli 1972

*Ons kind, je hebt bij mij gewoon
hoe dikwijls heb je 't aangetoond.
God nam je weg bij veel verdriet
toen Hij ons beide achterliet.
De jaren gingen steeds maar voort
gesloten bleef de hemelpoort.
Van alle kanten kwam er pijn
moet God dan steeds plaagzuchtig zijn?
Zo lijkt het immers in ons leven
ook als we naar het goede streven.
God heelt soms wonden door een hond,
maar de kleine, dode kindermond,
moest zwijgen op dit aardse dal
waar 't straks voor eeuwig juichen zal.
Want ook dit graf gaat openbreken
waarna het wél zal mogen spreken.
Vergeten is dan alle pijn,
Gods Kerk zal dan voltallig zijn.*

leven, zaligheid, eeuwige vreugde!

Wat hem zo ervoer heeft hij later eens zo verhaald: „Ik haatte dat woord „gerechtigheid”, het vervloekte en verdoemde mij. Ik zei tegen God: houdt ge dan nooit op mij te plagen met uw toorn? Maar ik hield niet op te bonzen tegen dat woord van Paulus: de rechtvaardige zal door het geloof leven. En ineens zag ik het: wij leven, wij **leven** niet door ons doen, maar door Gods schenkende gerechtigheid in Christus. Toen werd die tekst van Paulus mij tot een **porta paradisi**, tot de deur van het paradijs.”

En dit wonder werd voor hem de kern van zijn prediking. Aan een monnik die door geestelijke oefening en goede werken in het reine trachtte te komen met God, vertelt hij zo van zijn ervaring. „Ik heb zelf ook aan die waan, ik mag wel zeggen die **waan** geleiden. Ook nu heb ik die strijd nog niet uitgestreden. Daarom, mijn lieve broeder, wend je tot Christus, de gekruisigde. Leer Hem lofzingen en aan jezelf vertwijfelend, tot Hem zeggen: „Gij, Here Jezus, zijt mijn rechtvaardigheid, ik ben uw zonde. Gij hebt het mijne (mijn zonde, mijn schuld, mijn verdoemenis - C.V.) als het uwe aangenomen en mij het uwe (uw gerechtigheid, uw heiligheid, uw heerlijkheid - C.V.) gegeven. Gij hebt aangenomen wat Gij niet waart en mij gegeven dat wat ik niet was”. Dat was voor Luther het Evangelie van de „zalige ruil tussen de ziel en haar bruidegom Christus.”

Mijn vraag is: is het verzet tegen deze genade de achtergrond van projecten als die van ds Wiersinga?

☆☆☆

Ik heb gedurende de laatste anderhalf jaar via de radio meer preken en preekjes gehoord dan in twintig jaar daarvoor. Het was veelal een teleurstelling. Ik heb veel kerkdiensten aangehoord waarin geen belijdenis van zonden werd gedaan. Calvijn kon zich geen samenkomst van de gemeente denken waarin niet als eerste moment de gehele gemeente neerknielde om belijdenis te doen van haar zonde. Men acht dat blijkbaar nu niet meer nodig. Ik heb met eigen oren van een „gereformeerd” predikant gehoord dat je niet meer hoeft te „sabbelen” over zonde en schuld. Maar daarom ontbrak vermoedelijk ook in veel van die preken en preekjes de verwondering over Gods genade. Ik ben dikwijls blij geweest dat ik het boekje van ds Hoek met fragmenten uit de preken van Kohlbrugge binnen handbereik had liggen.

Misschen denken sommige lezers dat dit een ietwat vreemde bespreking is van het boekje van Herman Ridderbos. Ik meen evenwel dat dit niet het geval is. Ik heb zo geschreven omdat ik zo verschrikkelijk dankbaar bij dat in de dorre woestijn van de „nieuwe theologie” het oude, eeuwige lied „Gij hebt ons Gode gekocht door Uw bloed” op een nieuwe melodie zo krachtig, zo klaar en zo overtuigend opnieuw gezongen werd.

Het zou een schande zijn voor de kerken waartoe Ridderbos behoort als zijn boekje niet bij tienduizenden werd verkocht.

Ik eindig met de ouderwetse, maar innig gemeente bede, dat God de lezing ervan aan vele harten moge heiligen.

Kampen.

C. VEENHOF

AAN ALLE DIAKENEN

in de provincies Groningen, Friesland, Drente, Gelderland en Overijssel

De diakonie van Enschede-Noord en Zuid nodigen U uit tot het bijwonen van een Provinciale Diakonale vergadering, te houden op D.V. 15 november 1972, des morgens om 10 uur.

In de morgenvergadering zal voor ons spreken **ds C. Bakker** van Enschede-Zuid.

In de middagvergadering, welke om half drie begint zal **br J. Nugteren** uit Voorschoten voor ons een referaat houden over: „**Diakonie en Hongaarse broederschap**”.

De diakonie van Enschede-Noord en Zuid biedt U in de middagpauze een koffiemaaltijd aan in het Verenigingsgebouw van br D. Nijenhuis, Hoge Bothof 46 (zijstraat Oldenzaalsestraat), waar de vergadering ook gehouden zal worden.

Namens de diakonie van Enschede-Noord,
R. J. Mastenbroek, secretaris

*Al staat de zee ook hol en hoog
en zweept de storm ons voort
wij hebben 's Vaders Zoon aan boord
en 't veilig strand voor 't oog.*

25 jaar geleden, op 12 november, voer de huwelijksboot van

JACOB EN KLAASJE KOPPENAAL-GROEN
het zeegat uit.

De bemanning heeft zich vermeerderd met:

Marianne
Nelleke — Eliëzer
Klaas
Ary
Jaap — Carolien
Hanneke
Marinus
Marleen
Ria
Hettie
Idelette
en kleinzoon Marko

Wij zullen deze 25 jaar stuurmanskunst binnensboords herdenken op 11 november.
Dat de Here onze ouders nog lang wil sparen is de wens van hun dankbare kinderen.

Wij zullen deze dag in de familiekring herdenken.

Nunspet, 12 november 1972
Lupineweg 32

bij Albert Heyn, vlees bij de slager. Van de geur van het veld weet hij alleen uit de krant.

Toen de broers van Jozef als veeboeren in Egypte werden geïntroduceerd maakte Jozef daar handig gebruik van. De Egyptenaren leefden toen al lang van de landbouw: graan en linnen exporteerden ze. Ze hadden een afschuw van die stinkende veeboeren. Om die reden wist Jozef zijn broers in afzondering te plaatsen; bij elkaar te houden.

Jacob was weer hoger ontwikkeld dan Ezau. Jacob was fijner gebouwd dan zijn ruige broer, gebruikte zijn verstand meer dan zijn benen. Hij was de jongste — en daarom de minste. Maar hij had verstand — en werd zo de meerdere. De list voor de gestolen zegen kon hem dan ook worden toevertrouwd: samen met zijn pientere Chaldeese moeder werd het bedrog perfect. Izaäk liep er in. Hij kwam los met zijn zegen!

Die zegen van Izaäk! Omdat de geur van Ezau's kleren aan het lijf van Jacob hem plezierig in de neus kwam, viel bij hem elke voorzichtigheid weg. Hij rook de geur van het veld. Welk veld? Het veld, dat door de Heere gezegend is, het gezegend aardrijk! Hoe blijkt die zegen? Izaäk zei het prompt: de dauw van de hemel en het beste van de aarde leveren in samenspel overvloed van koren en most. Van brood en wijn, voelt u wel?

Die „lieflijke reuk” heeft vaker groter dingen gedaan. Toen Noach na de zondvloed offerde, rook de Heere de lieflijke reuk van zijn offer. Daarom besloot de Heere, de aarde niet weer te vervloeken. Integendeel — de regel van zaaiing en oogst werd ingesteld. Voortaan kon de mens rekenen op eten en drinken, op brood en wijn.

Het offer in de O.T. eredienst bevatte in veel gevallen een brandoffer van brood en een plengoffer van wijn: zo gaf het een lieflijke reuk, die de Heere aan Zijn beloften herinnerde. Bizar op het oogsteefte ging het om koren en most, om brood en wijn. Die lieflijke reuk van het spijsoffer wordt zo'n 54 keer in de Bijbel genoemd.

Daarentegen betekent een kwade reuk (Ex. 5 : 21) een „zwaard in de hand van Farao” — zo vreesden de Israëlieten. Het zwaard van de honger, van de dood, namelijk. De geur, die Farao van hen kreeg, was een zaak van leven of dood. Zo sprak trouwens ook de Heere (Lev. 26 : 31): als wij niet naar Hem luisteren wil Hij onze „lieflijke reuk”, onze plichtmatige offers en gebeden, niet meer ruiken. Nader gepreciseerd: dan zal Hij het land verwoesten, koren en wijn wegnemen. Huichelachtige offers zijn voor Hem „gruwelijk reukwerk”, Jes. 1 : 13.

De reuk, die Gode aangenaam is, dat is onze herinnering aan Zijn beloften. Hij beloofde ons het leven en schenkt ons daartoe brood en wijn. Laten we Hem brood en wijn ruiken dan betuigen wij daarmee, dat wij Hem aan zijn woord houden, leven uit Zijn hand.

—o—

Die geur komt vaker voor. In het Hooglied (4 : 11) staat: „de geur van uw klederen is als de Libanon”. En nu denkt u aan wat Izaäk zei: de geur van uw kleren is als de geur van het veld, dat door de Heere gezegend is met koren en most, met dauw en zonneshijm. Jawel, want ook Hosea sprak over de Libanon (14 : 7, 8). De Heere beloofde zijn volk: „Ik zal zijn als de dauw voor Israël” — dat is noodzakelijk levensvocht. En Israël zou „bloeien als de leliën” — dat is meer dan voor het kale bestaan nodig is, een geurig bloemetje extra. Want Israël zou „wortelen als de Libanon” — standhouden in eeuwigheid. Vandaar dat Israël zou „geuren als de Libanon”: er zou overvloed zijn. Brood om van te leven. Wijn, die het hart verheugt.

Deze dingen slaan ook op Christus, die ons zijn lichaam en bloed als brood en wijn te nuttigen geeft. Zonder die levensmiddelen zouden wij doodhonger. Wie op die geur afkomt vindt het leven; wie wegblijft vindt de dood. Zelfs de kennis van Christus is al een „reuk ten leven of een reuk ten dode”. Ja

Christus heeft zichzelf, zegt Paulus (2 Cor. 2 : 16): „aan Gode opgeofferd tot een welriekende reuk”. Hij is in volle zin brood en wijn, Ef. 5 : 2. En de geur van de broederschap-in-Christus brengt „leven tot in eeuwigheid”, Ps. 133.

—o—

Maar op dit gezegend aardrijk is meer te ruiken dan brood en wijn. Er is ook reukwerk: speciaal om de geur geprepareerd natuurproduct. In het Hooglied (1 : 12) staat: zo lang mijn koning aan tafel is geeft mijn nardus zijn geur. Die nardus komt u ook tegen bij de zalving van Jezus door Maria van Magdala. Bij de drogist koop je kostbare parfums — maar ook surrogaat in spuitbussen; schuimzeep en synthetische olietjes en lotionnetjes en crèmes en smeerseltjes en toilet-watertjes... vrijwel alle namaak.

De natuur alleen is echt. De buitengeuren, die Izaäk aan de kleren van zijn zoon rook, die je aan de jas van een buitenman ruikt, worden vaak gewonnen en veredeld. Die zijn echt. Van Deursen zegt dat de geuren van de Libanon ook de geuren van het zonneroosje en de ceders kunnen betekenen. Komt u in de Veluwe bossen — dan ruikt u de penetrante dennegeur, de kruidige geur van de zonbestoofde lariks, de moerasgeuren en de paddestoelgeuren, (herkent u op de geur de cantharel en de champignon?) de geur van gezaagd sparrenhout waar de hars uit lekt en die heel andere geur van de berk, waar de wijn uit bruist; de jeneverbes die bedwelmend zoet is en de kamperfoelie met zijn exotisch parfum. Zit maar eens een avond op de hoogzit in de Veluwe bossen, tot diep in het duister. U gaat op uw neus leven. En loop eens door een veld bloeiende heide. U ruikt de honing!

De kleren van Ezau, gedragen door Jacob, hebben natuurlijk van die kruidengeuren gehad. Wat een wonder dat Izaäk daar intuïde. Bij het opsnuiven van de bosgeuren, die bij Ezau's jagersleven behoorden, dacht Izaäk aan de weelde van brood en wijn, die bij Jacobs levensstijl behoorde. De levenszekerheden van brood en wijn, door Jacob verworven, gunde Izaäk zo graag aan zijn zoon Ezau — zo afhankelijk van het speelse jachtgeluk. Die geuren moeten hem even hebben bedweld: Kent u die plotselinge geur van de natuur? Houdt u van het buitenleven, van dat heerlijke, probleemloze, vrije leven? Zonder vergaderingen, zonder plichtjes, zonder zeurende broeders en mokkende zusters — geen telefoon, geen bezoek en geen toespraken? Hebt u wel eens gekampeerd? Met uw rug aan moeder aarde gekluisterd de natuurkrachten ingedronken? Bent u wel eens wakker geworden op het knisterend geluid van springende boomknoppen in de morgenzon? Wel eens gedronken uit een schone beek? Uw forel voor het ontbijt zelf gevestigd? Uw eigen stokbrood gebakken van eerlijk meel? En dat op een authentiek houtvuurtje natuurlijk, een stervuur, opgebouwd op een paar zwerfstenen? Kijk, als u deze zeldzame geneuchten kent, dan verstaat u wat dat is: dat je kleren naar het veld ruiken. Die kleren houden namelijk alles vast waar je mee in aanraking komt. De geur van de hars en van de vis, van de houtrook en van het gebakken brood, van het wild en van de grond. De natuur alleen is echt. Ezau's kleren geurden echt. Zoals een oude loden jagersjas echt verrukkelijk kan stinken.

Nardus... dat is ook echt. Gewonnen uit valeriana. En het reukoffer vroeger was echt: terpentijnhars en kruidnagels (onyche) en melkgom van schermbloemen (galban) en struikhars (wierook). Zulk reukwerk deed iets: de Heere liet er Zich zelfs door verzoeven. Olie en reukwerk verheugen het hart, zei Salomo. En als onze gebeden echt zijn, stijgen ze als reukoffers recht omhoog. Ja, de gebeden der heiligen zijn als schalen vol reukwerk.

Al deze dingen hangen samen. Dat alles hoort bij de geur van het gezegend aardrijk. De dauw van boven en de beste bestanddelen van beneden leveren samen hun vruchten; zelfs de koning wordt er van gediend. Most en koren. Brood om in leven te blijven. Wijn, die ons hart vrolijk maakt.

Aan 's Heeren zegen is alles gelegen.

VIERHOUTEN — D. W. L. MILO

De geur van het veld

Toen de oude blinde Izaäk de geur van Ezau's kleren rook zegende hij Jacob en sprak:

Zie de geur van mijn zoon is als de geur van het veld, dat de Heere gezegend heeft.

God zal u geven van de dauw des hemels en van de vette streken der aarde: overvloed van koren en most.

Dat is een belangrijke geschiedenis, daar in Genesis 27. Izaäk was een Chaldeeër; hij had van huis uit de gave van helderziendheid meegekregen. Zijn zoon Jacob was helderziend; zijn kleinzoon Jozef ook. Het is moeilijk denkbaar dat Izaäk op zijn oude dag deze gave gemist heeft. Hij vertrouwde Jacob dan ook niet, toen deze — vroeger dan van een jagersman verwacht kon worden — met „wildbraad” thuiskwam. De stem deugde niet en innerlijk wist Izaäk ook wel, dat hij door die handige Jacob bedrogen werd. Toch liet zijn aangeboren helderziendheid hem in de steek, toen hij zijn zintuigen inschakelde: zijn tastzin en zijn reukzin.

Een vriend van me opende een fijn restaurant ergens in Drenthe. Bij de opening nodigde hij een select gezelschap uit op een gratis diner. Hij maakte daar een proefwedstrijd van: gaf zijn gasten „wildbraad”, en wel van drechts heideschaap of reebout, om en om. Wie goed had geraden kreeg een extra portie. Bleek, dat men het verschil tussen wildbraad en „wildbraad” niet kon proeven. Reeën en heideschape in Drenthe gebruiken dezelfde heide, dezelfde grassen en granen, dezelfde kruiden. Hun vlees is niet te onderscheiden. Dat zegt iets ten aanzien van Jacobs geroofde zegen. Als de reukzin van Izaäk goed was, en zijn tastzin ook, was zijn smaak zeker wel goed. Maar hij proefde niet dat hij een bokje van Jacobs kudde at — in plaats van een met de pijl geschoten jonge gazel.

—o—

De primitieve mens heeft zich staande te houden door middel van de jacht. Met pijl en boog, met de gifpijl, de werpspies, de boemrang en andere primitieve afstandwapens treft hij zijn prooi. Een hoger ontwikkeld mens gebruikt zijn verstand, meer dan zijn benen. Die vangt zijn prooidieren in omrasterde tuinen; hij temt ze, houdt ze in leven; wint er melk van en wol, vlees, vet en huiden. Een nog hoger ontwikkeld mens leeft van de landbouw, wordt een „gezeten” boer. Die zegt het zwerfend leven vaarwel; houdt alleen vee aan voor dagelijks nut. En de hoogst ontwikkelde mens leidt een zittend leven. Die bestelt brood bij de bakker, wijn

AMSTERDAM — H. E. S. WOLDRING

Christelijke partijen

- zitten niet tussen liberalisme en socialisme in -

Dat het liberalisme en het socialisme twee takken aan dezelfde stam zijn — zoals ik vorige week beschreef — betekent tevens, dat de verschillen tussen deze twee richtingen niet altijd scherp en duidelijk naar voren komen. Op papier kan men de verschillen duidelijker schetsen dan men deze in de praktische politiek aantreft. Wanneer men aandachtig luistert naar woordvoerders van deze richtingen, zal men hier en daar in hun beschouwingen aksentverschillen opmerken. Soms treden de verschillen duidelijk aan de dag.

De liberalen zijn beslist niet afkerig van overheidsingrijpen in bepaalde gevallen. De socialisten zullen dit sterker aksentueren, maar altijd met een beroep op de vrijheid en de belangen van de individuele burgers.

Tegenover het socialisme wordt het liberalisme door velen bestempeld als kapitalistisch.

Als wij het zo duidelijk mogelijk willen omschrijven, kunnen wij zeggen dat de aanhangers van het kapitalisme in naam van „de vrijheid” het streven naar zo veel mogelijk winst als het enige doel voor ogen hebben en dat op geen enkele wijze belemmerd willen zien. Een ongeremde ontwikkeling van het bedrijfsleven wordt door deze mensen natuurlijk bepleit. Dat dit leidt tot uitbuiting van de werknemers en de consumenten is op het eerste gezicht reeds duidelijk.

De belangen van het grootste gedeelte van de bevolking worden ondergeschikt gemaakt aan het ongeremde bestreven van het partikulier bedrijfsleven. Dit winststreven wordt een doel in zichzelf en gaat het hele leven beheersen. De kapitalisten zullen het optreden van de overheid slechts beoordelen aan de hand van de belangen van het bedrijfsleven.

Het socialisme hecht ook zeer veel

waarde aan het goed functioneren van het bedrijfsleven. De aanhangers van deze richting willen echter de belangen van het bedrijfsleven helemaal ondergeschikt maken aan die van de volksgemeenschap. Zij zullen dus vooral letten op problemen als voldoende werkgelegenheid en op de belangen van de burgers als consumenten. De activiteiten van het bedrijfsleven hebben op zichzelf geen waarde, maar alleen voorzover zij aan „de gemeenschap” ten goede komen. De konsekwentie van deze redenering is, dat de overheid zeer grote (in principe onbegrensde) bevoegdheid krijgt om op het terrein van het bedrijfsleven en op dat van cultuur, wetenschap, gezinsleven en andere in te grijpen.

Het is op het eerste gezicht reeds duidelijk, dat deze twee richtingen nergens ter wereld in zuivere vorm voorkomen. Ook in politieke partijen komen wij deze standpunten in zuivere vorm niet tegen. Voortdurend hebben wij met bepaalde mengvormen te doen. De

aksentverschillen zijn wel op te merken. Wie het rapport Mansholt en het „liberaal manifest” leest, merkt dat deze verschillen duidelijk naar voren komen.

In de kring van de christelijke politieke partijen (vooral uit de hoek van de AR) zijn de bovengeschetste standpunten afgewezen.

De overtuiging, die aan beide standpunten ten grondslag ligt — de autonome mens, die zich zelf zijn normen stelt en zijn eigen levenslicht zal zijn — heeft men op grond van de bijbel principieel afgewezen. Dat de anti-revolutionair B. Roolvink eens gezegd heeft, dat het lood om oud ijzer is of de christelijke partijen met de socialisten dan wel met de liberalen in één kabinet zitten, is op grond van de aan beide richtingen ten grondslag liggende overtuiging goed te begrijpen.

Zowel in de partijprogramma's van de VVD, als in die van de PvdA hebben de christelijke partijen elementen getroffen waarmee zij zich kunnen verenigen. Niet, omdat zij een standpunt innemen, dat ongeveer tussen dat van de socialisten en dat van de liberalen in ligt, maar omdat zij een eigen benadering hebben. Op grond van hun eigen benadering zien zij „waarheidselementen” bij de liberalen en bij de socialisten. Willen de christelijke politieke partijen duidelijk zijn in de wijze waarop zij hun houding t.o.v. allerlei politieke zaken bepalen, dan moeten zij voortdurend proberen hun standpuntsbepaling te relateren aan hun eigen politieke filosofie.

Tijdens kamerdebatten en t.v.-uitzendingen komt dit m.i. te weinig uit de verf, hetgeen op veel kiezers de indruk maakt dat de christelijke partijen onduidelijk zijn. Er zijn mensen in de kring van de christelijke partijen, die menen dat zij beter met de liberalen dan met de socialisten in een kabinet kunnen zitten. Principieel is er voor deze voorkeur geen enkele grond! Voor de op de socialisten gerichte voorkeur evenmin!

De drie grote christelijke partijen hebben in een gemeenschappelijk studierapport geprobeerd het eigene van hun politiek streven onder woorden te brengen. „Op weg naar een verantwoordelijke maatschappij” is de met duidelijke bedoelingen gekozen titel van dit rapport.

Het begrip „verantwoordelijke maatschappij” werd door de Wereldraad van Kerken te Amsterdam (1948) als uitgangspunt gekozen voor het denkwerk over allerlei sociale en politieke problemen. Letterlijk sprak de Wereldraad toen uit: „De mens is geschapen om een vrij wezen te zijn, verantwoordelijk aan God en zijn naaste. Elke neiging van de Staat en de maatschappij om hem te beroven van de mogelijkheid op verantwoordelijke wijze te handelen is een loochening van Gods bestemming, die Hij met de mens heeft en van Zijn verlossingswerk. In een verantwoordelijke maatschappij heerst de vrijheid van mensen, die zich verantwoordelijk weten voor gerechtigheid en openbare orde en zijn zij, die po-

litiek gezag of economische macht bezitten, voor de uitoefening daarvan verantwoording schuldig aan God en aan de mensen, wier welzijn daarvan afhangt.”

Men kan bezwaar maken tegen het begrip „verantwoordelijke maatschappij”. Het is immers niet de maatschappij als zodanig die verantwoordelijk is of ter verantwoording geroepen kan worden. Alleen mensen kunnen ter verantwoording geroepen worden en verantwoordelijk gesteld worden voor de wijze waarop zij handelen en aan de samenleving vorm geven.

De mens is een verantwoordelijk wezen, d.w.z. hij geeft in zijn wijze handelen antwoord op concrete maatschappelijke problemen. Daarin geeft hij ook antwoord op het Woord van God, dat een beroep op hem doet ook in het politieke leven.

Er is nog een bezwaar tegen de uitdrukking „verantwoordelijke maatschappij”. Er zijn tegenwoordig veel mensen, die de samenlevingsstructuren zien als de grootste bronnen van de menselijke ellende. Zij willen de samenlevingsstructuren veranderen (eventueel met gebruik van geweld) en geloven in de verlossende kracht van deze veranderde structuren. Zij geloven eigenlijk in de structuren.

Het is natuurlijk wel waar, dat de zonde zich sterk manifesteert in de gebrokenheid en de scheve verhoudingen in de samenleving. De bron van deze ellende zit echter in het hart van de mensen en je ziet het in de scheef gegroeide samenlevingsstructuren weerspiegeld.

Er zijn veel maatschappijkritici tegenwoordig, die eigenlijk als volgt te werk gaan: verander je zelf en begin bij de wereld.

Het rapport van de drie christelijke partijen stelt het anders: verander de wereld en begin bij je zelf.

„Op weg naar een verantwoordelijke maatschappij” betekent voor hen dat de mens een verantwoordelijk wezen is tegenover God en de medemensen en dat het Evangelie hiervoor richting gevend is. De wijze waarop de mens hier tegenover staat, hierop reageert en er antwoord op geeft bepaalt zijn verantwoordelijkheid in de politiek.

Wanneer de heer H. Algra in zijn Open brief tegen de nota van de drie christelijke partijen stelling neemt en zegt, dat wij hier te maken hebben „met een humanistische klinkend betoog, op één plaats opgehangen aan het Evangelie als aan een spijker”, dan doet hij deze nota geen recht. In de eerste plaats is het te hopen, dat humanisten zich in een nota van christelijke partijen aangesproken voelen. Ten tweede kan men de beschouwingen in de nota niet los zien van het Evangelie, de spijker waar zij aan opgehangen zijn. Overigens maakt het spreken over „het Evangelie als... een spijker” op mij geen prettige indruk. Beter is het m.i. te spreken over het Evangelie dat bepalend is voor de overtuiging die aan de beschouwing ten grondslag ligt. Deze overtuiging

ziet men in de nota ook regelmatig „oplichten”, wanneer bijvoorbeeld over de taak van de mensen, zijn verantwoordelijkheid en zijn rentmeesterschap gesproken wordt.

Wat die richting gevende overtuiging betreft, moet ik zeggen, dat de nota dáárin voor elke christen in principe aanvaardbaar kan zijn. Dit betekent niet, dat de nota **in haar geheel zonder meer** aanvaardbaar is.

In deze nota wordt volgens het „Ten geleide” een aanzet gegeven voor een politieke filosofie, die de benaderingswijze typeert van hoofdproblemen waar wij de komende jaren mee te maken hebben. Het woord „basisfilosofie” wordt zelfs gebruikt.

Is deze politieke filosofie krachtig en duidelijk genoeg voor een bepaalde samenwerkingsvorm tussen de ARP, de CHU en de KVP? Dit hangt er ook van af welke samenwerkingsvorm men beoogt. Wil men na verloop van tijd alleen maar komen tot lijstverbinding of een hechtere samenwerking in de zin van het vormen van één fractie in de Tweede Kamer? Of moet dit rapport dienen als basisfilosofie voor het vormen van één partij?

Het voor ons liggende rapport „Op weg naar een verantwoordelijke maatschappij” geeft weer **hoever** de christelijke partijen **tot nu toe** zijn gekomen.

Zij hebben duidelijk geschreven over de richting gevende betekenis van het Evangelie. Dit hebben zij in sobere bevoordingen gesteld. Aanmatigend sprekend over „zo zegt de Here” en „dit is de wil des Heren” komt niet voor. Zij zijn niet op de bijbel gaan zitten. Zij willen onder de bijbel zitten, zich door het Woord laten gezeggen en daarnaar doen.

Het is op zichzelf goed, dat men zich niet te buiten gaat in vrome-woordenpolitiek, maar komt dit „je laten gezeggen door het Woord” voldoende duidelijk naar voren?

Licht het Evangelie regelmatig en voldoende duidelijk herkenbaar **op** in dit rapport? Of is het op essentiële punten te vaag?

Juist met het oog op een hechtere vorm van samenwerking is een zo duidelijk mogelijke politieke filosofie een levensnoodzaak. Een **eigen** positiebepaling van de christelijke partijen t.o.v. de liberalen en de socialistische partijen is duidelijk genoeg gebeuren. Zij zitten niet zo maar ergens tussen het kapitalisme en het socialisme in.

Willen de christelijke partijen zich niet een polarisatie-verhouding van links of rechts, van progressief of konservatief laten opdringen, dan moeten zij het hun eigene zo duidelijk mogelijk onder woorden brengen.

De kritiek van de heer Algra op de genoemde nota heeft betrekking op deze zaken. Hoewel ik het niet met al zijn bezwaren eens ben, is zijn kritiek fundamenteel en van belang voor de uitbouw van de begeerde politieke filosofie.

Daarover een volgende keer.

Persschouw

■ Angela Davis

Angela Davis is zeer bekend.

Ze is een Amerikaanse negerin. Buitengewoon intelligent. Zij is leerlinge van Marcuse, de bijna verafgode leider van alle radikale „maatschappij-kritici”. Prof. Zuidema schreef een diep borend en vernietigend boek over hem. Marcuse noemde Angela Davis zijn meest begaafde leerling. Ze was al heel jong lector in de filosofie aan de universiteit van Californië. Ze is voorts een fervente kommuniste.

Bekend werd ze vooral door het proces dat tegen haar werd gevoerd.

In augustus 1970 overviel de neger Jonathan Jackson de rechtszaal van het Californische Rafael, waar op dat ogenblik James Mc Clain terechtstond wegens het aanvalen van een bewaker in de San Quentin-gevangenis.

Twee zwarten zaten als getuigen in de getuigenbank. Jonathan Jackson nam de verdachte, de beide getuigen, de rechter, drie juryleden en de officier van justitie mee naar buiten als gijzelaars. Zijn bedoeling was dat zijn broer George Jackson, met Tleeta Drumga en John Cluchette — de zogenaamde Soledad broeders, ze zaten nl. in de Soledad-gevangenis opgesloten — in ruil voor de gijzelaars zouden vrijgelaten worden.

Op het plein voor de gevangenis ontstond een vuurgevecht met de politie. Vier doden vielen daarbij. De rechter, één der getuigen, de aangeklaagde en Jonathan Jackson zelf.

Angela Davis werd beschuldigd van medeplichtigheid aan deze moord. Zij had namelijk wapens gekocht en was de dag vóór de moord met Jonathan Jackson gezien. Zij stond met hem trouwens steeds in een nauwe relatie. Na de overval verdween ze onmiddellijk spoorloos. Twee maanden daarna werd ze, onherkenbaar vermomd, in New York gearresteerd. En een proces werd tegen haar aangespannen wegens medeplichtigheid aan de overval, waarop in Californië de doodstraf of levenslange gevangenisstraf staat.

Angela Davis reageerde zeer fel op haar arrestatie. Zij verklaarde: „Ik ben het mikpunt van een politieke samenzwering. Wel blijkt nu meer dan duidelijk dat de staat Californië een instrument is van politieke repressie. De staat onmaskert zijn eigen rol door mijn deelneming aan de strijd van mijn zwarte volk tegen de onverholen onrechtvaardigheid van de Amerikaanse samenleving als bewijsmateriaal tegen mij in te brengen.”

Het proces van Angela Davis lokte over heel de wereld protesten uit. Maar — ten slotte werd ze door de jury onschuldig verklaard en daarna vrijgelaten. Zoiets kan in Amerika gebeuren! Daar is nog een onafhankelijke rechtspraak. In Rusland zou het uiteraard heel anders zijn toe gegaan! Alleen reeds vanwege haar zo juist geciteerde exclamatie zou ze daar ongetwijfeld naar een werkkamp zijn getransporteerd.

Dankbaar voor haar vrijspraak was deze dame allerminst.

Een van haar beroemde uitspraken is: „We moeten blij zijn elke keer als we het bloed van die varkens zien vloeien.” Met die varkens bedoelde ze de agenten van politie!

Dezer dagen is Angela Davis naar Rusland getogen. Ze werd daar op een grootse wijze verwelkomd. We konden haar in de krant stralend zien temidden van een grote menigte, die haar enthousiast begroette.

Reuter seinde uit Moskou het volgende:

De militante Amerikaanse negerleidster Angela Davis is gisteren in Moskou aangekomen. Zij werd er ondermeer verwelkomd door Walentina Teresjkowa, de enige Kosmonaute ter wereld. „Het is een onbeschrijfelijk prachtige ervaring hier op Sowjet-grond te staan”, aldus Angela Davis, die verder voorspelde, dat de VS eens communistisch zullen worden. Angela zei de groeten mee te brengen van

„alle zwarten en andere onderdrukte groepen in Amerika en van de werkende klasse die snel het bewustzijn krijgt dat er uiteindelijk toe zal leiden dat wij in de VS ons bij het Sowjet-volk in de rijen van de socialistische zullen kunnen scharen.”

Niet alleen door het volk ook door de machthebbers van kommunistisch Rusland werd ze met indrukwekkend eerbetoen ontvangen. Uit handen van Mevrouw Nasriddinova, de presidente van de Sowjet-nationaliteiten (een van de twee kamers van de Opperste Sowjet) ontving zij de medaille die ter herinnering van de honderdste geboortedag van Lening was geslagen.

Reuter-Upi seinde hierover uit Moskou het volgende:

De Amerikaanse negeractiviste Angela Davis is ervan overtuigd dat de Sowjet-Unie met het racisme heeft afgerekend. Dit heeft het Russische persbureau TASS meegedeeld.

Angela Davis heeft een veertiendaags bezoek aan de Sowjet-Unie gebracht. Angela Davis, die lid is van de Amerikaanse communistische partij bezocht onder meer Moskou, Tasjkent, Samarkand en Leningrad en kreeg in Moskou een ere-professoraat en een Lenin-medaille uitgereikt. Volgens TASS had zij over haar ervaringen gezegd: „Overal hebben wij vele nationaliteiten en rassen in vriendschap, vrede en liefde zien samenleven en in eenheid zien werken voor de opbouw van de communistische samenleving. Wij hebben zeer concreet kunnen zien hoe het mogelijk is de nationale identiteit en de nationale cultuur te behouden en tegelijkertijd een eenheid op te bouwen die al deze verschillen omvat.”

Op dit bezoek van Angela Davis aan het kommunistische paradijs kwam een aangrijpende reactie los. Ze was van de Tsjechoslowaakse politieke balling in Nederland Jiri Pelikan. Hij deed het in de vorm van een open brief die in Hervormd Nederland werd gepubliceerd.

Pelikan schrijft dat Angela Davis ongetwijfeld ook uit Tsjecho-Slowakije veel brieven zou hebben gekregen waarin warme solidariteit met haar streven naar de volledige emancipatie der zwarte Amerikanen zou zijn betuigd. Maar de Tsjechen die dat zouden hebben willen doen konden dat niet want ze zitten in de gevangenis en wachten op hun proces: Uit hun naam zal nu Pelikan schrijven. En hij doet dat omdat hij en Angela Davis veel gemeen hebben en zij hem goed zal begrijpen.

Pelikan schrijft dan het volgende:

Je zegt dat je kommuniste bent geworden omdat je begreep — na gezien te hebben hoe mensen leden — dat de maatschappij moest worden veranderd. Zo was het ook met mij. In september 1939 sloot ik me aan bij de communistische partij. Ik was student en had gezien hoe de Duitse nazi's mijn land hadden bezet. Ik wilde vechten voor de vrijheid en voor de verandering van een systeem, dat oorlogen en onderdrukking voortbracht. Jij kent de pijnlijke ervaring van gevangenschap. Ik ook. Toen de Gestapo jacht op mij maakte, werden mijn ouders als gijzelaars opgepakt; mijn moeder keerde niet meer terug uit de gevangenis. Ik weet even goed als jij wat met onderdrukking, discriminatie en lijden wordt bedoeld. Evenals jij sloot ik me aan bij de revolutionaire beweging, overtuigd dat socialisme voor de meerderheid der mensheid een rechtvaardiger samenleving zal brengen.

Het verschil tussen ons bestaat alleen in het feit, dat ik na dertig jaar als militant gewerkt te hebben, in oktober 1969 uit de partij werd gestoten samen met zo'n half miljoen andere Tsjechische en Slowaakse communisten, eenvoudig omdat wij weigerden de bezetting van ons land door een vreemde mogendheid — zelf „socialistisch” — te beschouwen als „broederlijke hulp”.

Pelikan schrijft dan dat hij blij is dat Angela Davis vrij is gekomen en verklaarde te zullen vechten voor de vrijlating van **alle** politieke gevangenen in **alle** landen der wereld. Hij hoopt dat ze dan óók zal denken aan de politieke gevangenen in Tsjecho-Slowakije en de Sowjet-Unie. En dan gaat hij zo verder:

Je zult misschien tegenwerpen dat het hier ook om een verschil gaat: dat het in de Verenigde Staten en andere westerse landen gaat om „progressieven”, die worden vervolgd, terwijl het in de Sowjet-Unie en Tsjecho-Slowakije voornamelijk „antisocialisten” — om het woordgebruik van de officiële propa-

ganda te gebruiken — zijn. Maar, Angela, vraag de lijst van politieke gevangenen in Tsjecho-Slowakije eens op en lees hun levensbeschrijvingen; je zal zien, dat veruit de meesten van hen communisten of socialisten zijn.

Hun gezinnen verkeren, zoals de gezinnen van de meeste andere politieke gevangenen, in bijzonder moeilijke omstandigheden omdat het hun vrouwen is verboden te werken. Het bijeen brengen van geld voor de gezinnen van politieke gevangenen wordt bovendien beschouwd als „instemming met misdadige activiteiten” en men kan ervoor worden gestraft met een gevangenisstraf.

Beschouw jij, Angela, deze situatie normaal in een land, dat zichzelf „socialistisch” noemt? Ik heb vele solidariteitsverklaringen gelezen en gezien — op de televisie — die jij in de gevangenis en na je vrijlating ontving. Ik voelde me trots bij de gedachte dat er mensen waren, die niet onverschillig waren voor het lot van anderen; tegelijkertijd moest ik met droefheid en bitterheid denken aan mijn vrienden, die in Praag gevangen worden gehouden, die geen bewijzen van solidariteit kunnen ontvangen en die verstoken blijven van morele aanmoedigingen.

Angela Davis heeft na wat haar is wederaren volgens Pelikan — hij ziet in het proces tegen Angela Davis een politiek proces — het morele recht om te vragen wat alle journalisten is geweigerd: toestemming om de Ruzyn-gevangenis in Praag te bezoeken. Ze moet dan een gesprek eisen met Karl Kyncl en Jvil Hochman, die beiden Engels spreken. En dan volgt in zijn brief dit:

Luister naar ze en trek je eigen conclusies: maar — bovenal — probeer ze te helpen opdat ze zichzelf kunnen verdedigen tegen hun aanklagers zoals jij dat hebt kunnen doen in je eigen land.

Maar onder de Tsjechische politieke gevangenen bevinden zich ook niet-communisten; je zal rooms-katholieken, protestanten, joden en ook mensen die tegen het socialisme zijn, aantreffen. Dit moet een voorwendsel zijn om onverschillig te blijven voor hun lot. In Tsjecho-Slowakije hebben wij duur moeten betalen voor het feit, dat we niet begrepen dat vrijheid iets ondeelbaars is en dat onrecht jegens tegenstanders zich uiteindelijk keert tegen degenen, die onrecht bedrijven. Als men van een deel van het volk de vrijheid afneemt, sterft ze spoedig voor het hele volk.

Pelikan wijst er dan op dat de schandelijke gevangenschap van en de door en door gemene processen tegen politieke tegenstanders niet de enige misdaden zijn die Husak en zijn bende in Tsjecho-Slowakije bedrijven. Men hore:

Maar de gevangenis is niet de enige of voornaamste vorm van onderdrukking in Tsjecho-Slowakije. Tienduizenden communisten en andere burgers hebben niets om van te leven, omdat ze beroofd zijn van hun werk wegens hun politieke overtuigingen. De beste schrijvers zijn gedoemd te zwijgen; theaters, die niet gehoorzamen, zijn gesloten; cineasten die de moderne Tsjechoslowaakse film een grote naam hebben bezorgd, zijn werkloos of zijn gedwongen het land te verlaten.

Toneelgroepen weten niet wat ze moeten brengen behalve klassieke en escapistische stukken; het ministerie van cultuur beveelt geen anti-fascistische stukken aan omdat het publiek dan misschien „gevaarlijke parallelen” ontdekt, die kunnen leiden tot „provoceerend applaus”.

Honderdduizenden burgers zijn uitgesloten van het openbare leven. Vanwege de „zonden” van hun ouders mogen kinderen niet langer studeren, en ouders worden gestraft vanwege de negatieve houding van hun kinderen. Onderzoeken, die moeten leiden tot denunciatie, gaan soms drie generaties terug.

En er is nog een verschrikkelijk ding in het Tsjechoslowaakse volk te constateren:

Sommige mensen leggen zich er uit angst en apathie bij neer. Niet iedereen heeft de wil en de moed om zichzelf te verdedigen zoals jij dat hebt gedaan. Maar ook wij hebben vele Algela Davis-en en Soledad Brothers, hoewel ze onbekend blijven. De beste Tsjechische schrijvers hebben geweigerd het regime te dienen; nadat hun was verboden hun boeken in Tsjecho-Slowakije uit te geven hebben ze die in het buitenland gepubliceerd. De regering heeft op hen belastingvoorschriften van toepassing verklaard waardoor ze nog maar 5 pct. van hun royalties kunnen toucheren — te weinig om een maand van te leven. Het regime hoopt dat ze met schrijven zullen stoppen, moedeloos worden en capituleren.

Als een schrijver aan een buitenlandse journalist vertelt wat er gebeurt kan hij tot drie jaar gevangenisstraf worden veroordeeld wegens het verspreiden van inlichtingen die „de belangen van de staat schaden!”

Het gaat niet alleen om een revolutie van intellectuelen of jonge mensen, zoals soms wel eens door linkse westerlingen wordt gezegd ter rechtvaardiging van hun zwijgen of aarzelen. De arbeiders mogen geen onafhankelijke vakbonden hebben, of vechten voor hun eisen, of protesteren tegen het ontslag van kameraden, tegen produktieschema's of tegen slechte arbeidsomstandigheden. De Arbeidersraden, die in 1968 werden opgericht en in 1969 weer werden ontbonden, zijn door de partijleiding omschreven als „instrumenten van de contra-revolutie”. Is dat niet absurd in een zogenaamd „arbeidersstaat”?

Op was Pelikan zo zegt reageren zijn socialistische en kommunistische vrienden in het „vrije Westen” dikwijls op een eigenaardige manier. Men hore:

Als ik dit alles, zonder het minste plezier maar met schaamte en smart, beschrijf aan mijn westerse vrienden antwoorden ze dat het natuurlijk een afkeurenswaardige toestand is maar dat men het niet al te openlijk moet zeggen om „de vijanden van het socialisme niet in de kaart te spelen” en dat men vanuit een „klassepositie” moet beginnen. Maar welke „klasse” heeft er profijt van als mensen zonder vorm van proces worden gevangengezet, als vakbonden worden geknecht, als elke vrije discussie wordt onderdrukt, als socialistische landen elkaar beschuldigen van imperialisme, verraad, revisionisme en elkaar militair bezetten? Als men de arbeidersklasse bedoelt, dan heeft die van Tsjecho-Slowakije duidelijk gemaakt dat ze het huidige regime niet als een socialistisch bewind beschouwt. Dat is precies waarom jij, Angela, en de miljoenen mensen die jou steunen en geloven in een rechtvaardige socialistische samenleving waar vrijheid heerst, niet langer kunnen zwijgen over de schending van menselijke rechten in de landen die zichzelf „socialistisch” noemen, maar door hun gedrag het socialisme meer in diskrediet brengen dan welke reactionaire propaganda dan ook.

Pelikan eindigt met een oproep aan Angela Davis. om te streven naar de vrijlating van alle politieke gevangenen in alle landen der wereld — ook in Rusland en Tsjecho-Slowakije; om te protesteren tegen alle schending van de menselijke rechten — vooral van het recht van vrij meningsuiting en van organisatie, het recht om te staken, om zich in het buitenland te vestigen, om te werken en te studeren waar ook ter wereld; en om de terugtrekking van de Amerikaanse troepen in Vietnam en van de tachtig duizend Russische soldaten in Tsjecho-Slowakije.

Pelikan eindigt zijn brief aldus:

Ik verzeker je, Angela, dat niet alleen ik, maar vele anderen wachten op je antwoord of beter nog: op je daden. Ik zeg niet dat daarvan het lot van onze gevangen kameraden, de strijd om de vrijheid en de onafhankelijkheid van ons volk afhangt. We hebben in 1938 geleerd, dat wij in uren van buitenlandse agressie altijd alleen zijn en voor alles moeten rekenen op onze eigen kracht. Maar wij zouden gelukkig zijn jou achter ons te hebben zoals wij achter jou hebben gestaan.

Ik heb het verhaal over Angela Davis en de brief van Pelikan gepubliceerd omdat daarin op indrukwekkende en weerzinwekkende wijze openbaar wordt waarmee we in het kommunisme hebben te doen. Men moet dit lezende goed voor ogen houden dat Angela Davis niet een domme eenzijdig geïnformeerde partijslavin is maar een hyper-intelligente vrouw die móet weten en ook weet wat er in de wereld te koop is.

Ik wijs ten slotte op het volgende:

1. Angela Davis is in Amerika volkomen vrij. Zij kan alles zeggen en schrijven wat zij op haar hart heeft. Ze kan kommunistische propaganda bedrijven zo veel ze wil. Ze kreeg in dat door haar vervloekte land een zeer invloedrijke en lucratieve positie. Ze heeft aan den lijve ervaren dat daar geen slachtoffers worden gemaakt van verpolitiekte klasserechtspraak.

2. Terwijl ze van al deze vrijheden volop geniet en daar ook volop gebruik van maakt, gaat ze naar een land waar al deze vrijheden met lompe voeten worden vertrapt en heft er ondanks dat een hooggestemde lofrede over aan.

3. Terwijl ze weten kan en weten moet dat in de Sowjet-Unie een afschuwelijke rassendiscriminatie in praktijk wordt gebracht — men denke aan wat Joden, Litauers, Letten, Krimtartaren en andere volken ervaren, om van christenen maar niet te spreken — liegt ze dat daarvan in de Sowjet-Unie geen sprake is.

4. Terwijl ze de mond vol heeft van kommunisten en zich daarbij heeft aangesloten, trekt ze zich geen zier aan van het afschuwelijke lot van duizenden van haar nobelste partijgenoten in de kommunistische landen achter het ijzeren gordijn, partijgenoten die er duizend maal erger aan toe zijn dan haar ongelukkigste partij- en rasgenoten in Amerika.

5. Ik ken maar één woord om dit gedrag te typeren. Dat is: **walgelijk**.

C.V.

P.S. Nadat ik het bovenstaande geschreven had las ik in „Hervormd Nederland” dat Angela Davis op de brief van Perikan had gereageerd! Ik las in dat blad nl. het volgende: „Osteuropäische Rundschau 1972, 8, p. 28 bericht, dat Angela Davis als antwoord op de brief van Jiri Pelikan door haar woordvoester Charlene Mitchell heeft laten meedelen („na enige dwaze woorden over de Tsjechische emigranten”) dat ze geen aanleiding zag, zich in te zetten voor mensen, die met een socialistische regering in conflict gekomen waren.”

Dat weten we dan al weer!

In onze prekenserie verscheen:

EENS KOMT DE GROTE ZOMER

5 preken door Ds. J. H. Veeffkind over Openbaring 21:1-5; Matth. 26:29; Openbaring 22:1-2; Openbaring 5:8-14; 1 Joh. 3:26 en Openbaring 22:3-5. f 2,50

Gaarne toezending van volledige lijst van verschenen bundels.

FIRMA WESDIJK, LIEBEK EN HOIJMEIJER
Postbus 2, Barendrecht — Postrekening 216828

Weduwnaar, in de 70, G.G., met eigen woning en auto, woont op mooie plaats in Drente, zoekt weduwe, die ook de eenzaamheid moe is, voor huishouding en samenwonen.

Brieven onder no. 1011 bur. „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

Redactieleden	Adres van de Redactie	Geref. Persvereniging „Opbouw”	Advertenties en druk	Abonnementenadministratie
Ds H. Amelink	Ds H. Amelink,	secr.-penningmeester:	Drukkerij	Rotterdamse Rijkweg
Drs H. de Jong	Waal 5, Langerak, Z.H.	W. Kaper,	„Steenbergen”,	174, Rotterdam-8
D. W. L. Milo	Tel. 0 1843 - 232	v. Lynden v. Sanden-	Slotlaan 220, Zeist.	
Prof. C. Veenhof		burglaan 16, Utrecht.	Tel. 0 3404 - 12452	
Ds G. Visee		Tel. 030711450.	Abonnementsprijs: f 20,— per jaar (bij vooruitbetaling)	
Drs H. E. S. Woldring		Giro 448367	Buitenland: Europa en zeepost f 30,— - Luchtpost f 50,—	